

NASTOJANJE

31. III 1962.

Ostvarujući davnu svoju zamisao da hroničarski pratim zločine, dospevam na raskrnicu. Svet kriminala me zanima i osećam da bih mogao da pružim proživljene slike o njemu. S obzirom na atrofiju „Begunaca“ ovo čak izgleda kao izlaz. Ali i izlazak iz literature kako sam je do sada shvatao: kao izraz sebe. Ovo bi bila samo upotreba dara zapažanja i sklonosti prizemnom i podzemnom. Išlo bi mi lako i zato bilo, verovatno, beznačajno po rezultatu. No šta ako je ovo mogućnost da nešto ipak uradim?

U stvari, imam osećaj kao da je ovo moja smrt – prestajem da budem pisac i nadživljujući samog sebe počinjem neko literat-sko tavorenje.

6. IV 1962.

Iz obamrlosti me spasava rad, makar i ne mnogo perspektivan – zapravo, pomisao na smrt moje velike ambicije koja mi dozvoljava da se posvetim radu kao minimalnom programu. U stvarnosti činim što i dosad: skupljam sudski materijal za seriju „Nasilje“, ponešto dopisujem u IV glavu „Begunaca“ (koja će možda biti III) i prevodim kako bih imao novaca. Jedino što godine koje mi predstoje ne brojim više s toliko nade kao nekad.

12. IV 1962.

Prestao sam da mislim na „Begunce“, pišem prvo „Nasilje“ o Kesiću iz Petrovaradina. Ide mi lako – godi mi da ronim u taj

svet libida i prestupa, jedini za mene živi svet. Čini mi se da bih mogao ovako u beskraj: skupljati činjenice iz akata, čekati da me one podstaknu, opisivati ih pozivajući u pomoć maštu kad zatreba. Nisam li ja na ovoj stranputici možda našao svoj put?

13. IV 1962.

Boško često ističe, u nesvesnoj odbrani svoje male plodnosti, kako svaki pisac može da napiše samo jednu knjigu, ili dve, retko koji tri, dok je ostalo samo ponavljanje ili variranje već izlučene teme ili teme koja će biti izlučena. To je istina, ali upravo je ponavljanje, i trajanje kroz ponavljanje, i količina kroz ponavljanje ono što na delo upozori i pribavlja mu uticaj. On je ovo govorio povodom Simenona, koji varira stalno istu knjigu o zločinu; ali ko bi o tom zločinu išta znao da on nije potvrđen desetinama i desetinama opisanih istraga. To „znao“ ističem ne u smislu nekog priznanja, nego uticanja, bez koga pisanje gubi svrhu, kao i govor, kao i svako izražavanje.

17. IV 1962.

Danas sam počeo da pišem drugo „Nasilje“. Protiv očekivanja, to neće biti publicistika, već novelistička hronika na ravni „Ibikine kuće“, ali usmerena ka svedenom opisu kao u priči „Celog sebe“. U toj hronici naravno neću sebe prostirati pred oči sveta, mada ću i u njoj biti uvek prisutan, sa svojom strasnom sklonošću ka zahtevima libida.

Pitam se ne bih li postao patentirani opisivač baš tih zahteva da nije bilo socijalizma? Živeo bih samo sa njih, to je izvesno – mahom po bordelima – a ako bih se ikad latio pera, zar bih šta drugo opisivao? Od njih je pošla „Ibikina kuća“, a što je bilo pre nje (pokušaj sa „Četrdeset prvom“) i posle nje („Široka vrata“) predstavlja obol političkom duhu vremena. Sada sam se konačno vratio svojoj prvoj, pravoj temi. Ona je možda plića od one druge, ali je isto toliko istinita – a ja sam istini u pisanju uvek težio.

23. IV 1962.

Taj koji piše „Nasilje“ nisam ja (uplašeni Jevrejčić). To je onaj jedini deo mene koji može i uspeva da se saglašava sa svetom na osnovi seksualne obesti. U tome je ograničenost ali i lagodnost ove serije.

10. V 1962.

Pišem treće „Nasilje“ – s uživanjem istiskujem jedan po jedan prišt na grubome telu ove prizemne, nagonu podređene sredine. A još uvek mi se čini da kasnim sa nečim što je trebalo da mi bude početak. Ali nije dao socijalizam. Eto u kom smislu je on štetan po umetnost, a možda i po svako ljudsko ispoljavanje: ne dopušta da svak sledi svoju traumu. Umesto toga natura generalna objašnjenja i rešenja. A dok se čovek, slab kakav je, osvesti, već je prošlo pola života.

11. V 1962.

Isrpljena dežuranjem oko Andreja, i pošto sam u šali progutao zalogaj pudinga koji je pao na pod, Sa. mi kaže: „Eto zašto te ne volim – što ne držiš do sebe.“ I to je istina. Ja ne držim do sebe, upravo zato što do sebe držim i suviše, što ne držim ništa do drugih ljudi, pa ni do svog značenja u njihovim očima. To se njoj možda nekad i dopadalo, bilo egzotično (kada me je u Matici, pošto smo se tek upoznali, posetila u mojoj kancelariji, i primetila koliko je kliše na mom stolu prašnjav, polizao sam ga, na njeno zaprepašćenje), ali deset i više godina laži, prevara, nemara, nabusitosti izlizali su to zanimanje i pretvorili ga u mržnju koju zauzdava još samo jedan končić preostale ljubavi.

23. V 1962.

Juče dovršio treće „Nasilje“, a danas oklevao da započnem četvrto, jer mi se učinilo u razgovoru s Brkićem da njegovo upo-

ređenje sa motivom „Karmen“ šanta. Posle prepiranja dugog nekoliko sati, u bioskopu, na ulici, dolazim do uverenja da sam u pravu. To treba da bude jedna vrlo prosta priča, s možda malo ironične reminiscencije na kraju.

Vrlo je korisno proveravati fabulu usmenim prepričavanjem, i začudo, ja to sad mogu, prvi put otkad pišem – ne stidim se onog što treba da izađe ispod mog pera, osećajući to kao rad, kao proizvod, dok mi se do sada uvek činilo da pišući gulim sa sebe kožu, ispod koje se odmah grče moje neslavne ozlede.

24. V 1962.

Dosad se još nisam usudio da ovde konstatujem koliko sam srećan otkako ponovo istinski pripovedam, a to je otkako sam na osnovu pročitanih spisa o suđenju Jovanu Kesiću počeo da sastavljam njegovu priču. Za mesec i po dana napisao sam tri priče i započeo četvrtu – oko 3 tabaka teksta! – i nisam za to vreme ni jedanput pomislio na svoje unutrašnje dileme – svet „Begunaca“, zajedno s rukopisom, koji je strpan u fioku, kao da je zauvek iščezao. Živim mahinalno, radim smišljeno, slobodno vreme provodim obilazeći biciklom mesta zbivanja koja valja da opišem, sa široko rastvorenim nozdrvama i srcem. Plašim se da li neću morati da platim ovo veliko spokojstvo nekim velikim budućim iskušenjem. Ili sam već platio sa dvadeset i ne znam koliko godina nedoumica? Sada želim samo vremena i tema. Ne treba mi putovanje, ne treba mi Beograd, najmanje društvena afirmacija, koja bi samo remetila ovaj sklad rada i odmora. Možda mi uskoro neće više trebati ni ovaj dnevnik. Jer, ako se ne varam, ja sam od poeta postao radnik, kanal moga izražavanja je nađen, imam samo da ga produžujem i širim. Moja ličnost, koju sam toliko negovao i o njoj raspravljao, sada je samo odeća, koja se iskidano leprša oko tela što ga nosi, a to je jedno radno, čvrsto telo. Ono je to koje piše, pošto je od odela uzelo formu i mnogo iskustva dobijenog sudarima i trenjima. Ali o njoj, o odeći, više neće imati

šta da se kaže. To je malo tužno, kao svako iščezavanje, ali prava su na strani rađanja.

30. V 1962.

Malraux, „Čovekova sudbina“ (Feral): „Kakvom je to pijanom psihologu palo na um da nazove ljubavlju osećanje koje je sada trovalo njegov život? Ljubav je opsesija i ushićenje; njegove žene proganjale su ga, proganjale kao želja za osvetom. Išao je ženama da mu sude, on koji nije primao ničiji sud. Žena koja mu se divila u davanju same sebe, s kojom on ne bi morao da se bori, ne bi postojala za njega. Bio je osuđen na kokete ili na javne žene. Tu je nalazio tela.“ – „Ona je uostalom više izazivala tako s pripijenom kineskom košuljom; ali kod njega jedva da je postojala želja, ili je ona postojala samo zbog potčinjenosti tog tela koje ga je čekalo, dok se on nije ni micao. Njegovo uživanje proisticalo je otud što se stavljao na mesto žene, to je bilo jasno: žene, koju on prisiljava. Uopšte, on je uvek imao snošaj samo sa samim sobom, ali u tome je mogao da uspe samo pod uslovom da ne bude sam. On je sada shvatao ono što je Žizor samo slutio: zaista, njegova volja za moći nije nikad dostizala svoj predmet, živela je samo da bi ga zamenila novim; ali, i da nije u svom životu posedovao ni jednu ženu, on će posedovati kroz ovu Kineskinju koja ga je čekala, jedinu stvar za kojom je žudeo: samog sebe. Bile su mu potrebne oči drugih da bi video sebe, čula neke žene da bi sebe osetio.“

4. VI 1962.

Danas sam napustio Sa. i iznajmio nameštenu sobu. To je talas kontralegalizacije. Ona me je dabome grdila, vredala, zbog bezosećajnosti prema detetu, zbog mrgodnosti, hladnoće, namernih izgređa kojima sam lomio njenu vedrinu, zbog neverstva. Ali sve sam to izdržavao dokle god mi nije postalo nepodnošljivo da se pretvaram, a to se desilo onda kada je prevagnula

moja stara ilegalska priroda nad težnjom za legalizacijom. Počelo je to sa radom popodne u kancelariji, sa odlaženjem na sud, u Šangaj, na kanal. Uživanje u nepoznatosti, a zatim kod kuće maska koja muči. Sada sam slobodan, ali se osećam tako bedan, bezvredan, nepotreban, da ne verujem da ću istrajati.

5. VI 1962.

Vratio sam se još juče uveče, ne mogući da zamislim kako ću pogledati u oči Andreju, Mami, Majki, pošto ih tako napuštam za ljubav jedne privatne naklonosti. Uvideo sam da bi to bilo mučnije nego živeti s njima lažno, to jest omogućujući pretpostavku da sam im odan. Pitanje se postavlja ovako: živeti istinito ali skriveno i štetno, ili živeti lažno ali javno i korisno. Izabrao sam ovo drugo.

U stvari, nisam izdržao pritisak ilegalizacije ni 24 časa. Ona me je oslobodila laži, ali me je i lišila platforme sa koje živim, pišem. Sa. dobro kaže: nemam ja potrebu da pišem, nego da činim zabranjeno. Pišući, ja činim zabranjeno; isto to činim čeznući za slobodom u erotici. Ali, kada postanem slobodan, nema zabranjenog, dakle ni čežnje, dakle ni sadržaja. To sam samo ja, a ja sam siv – bez zabranjenog. Pisanje, koje mi je ovako spas, bilo bi onako dužnost, siva u sivilu. To sivilo bih mogao da živim, i ono bi bilo pravo ja, ali samo da živim. A to nije dovoljno, kod jednog ovako tankog vitaliteta. Slični su valjda razlozi zašto nisam pobjegao preko granice, iako je naravno kukavičluk odigrao presudnu ulogu, i tamo i tu.

10. VII 1962.

Za svoje olako legalizovanje plaćam najpre preko Andreja. Bolestan je i od mene se očekuje dovitljiva očinska briga – a ona je daleka čak i od moje misli. Za kaznu što sam ostao ovde, život me je opkolio detetom koje često poboljeva, preosetljivom ženom, majkom i majkinom majkom bez zaštite. Pomalo iscrpljen, krmanim krivudajući između tih stena na koje se mogu